

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2024

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 11.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B:	Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C:	Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo	(40)

2. Araba dipotso TSOHLE.

3. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

4. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.

5. Nomora dikarabo tsa hao feela jwalo kaha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao tjena:

KAROLO YA A:	Metsotso e 50
KAROLO YA B:	Metsotso e 20
KAROLO YA C:	Metsotso e 50

9. Ngola ka mongolo o makgethe, o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

Karolong ena o fuwe mefuta E MMEDI ya ditema. Bala le ho boha tema e nngwe le e nngwe. Araba ka lentswe LE LE LENG feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

POTSO YA 1

Bala tema ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse hlahang tlasa yona.

TEMA YA A**KOTSI YA HO PHELELA HO KGOTSOFATSA BATHO**

1	Mantswe ana 'mkgotsofatsi wa batho' a bolela motho ya nang le kgahleho ya ho kgotsofatsa ba bang le haeba ho etsa jwalo ho mo siya a sa kgotsofala. Batho ba tlwaetseng ho kgotsofatsa ba bang ba atisa ho nahana hore ditlhoko tsa bona ha di bohlokwa, mme seo se etse hore ba fetole botho ba bona ha ba le hara ba bang.	5
2	Mabaka a etsang hore batho ba phelele ho kgotsofatsa ba bang a kenyelletsa a kang, ho hloka boitshepo, ho qoba dikgohlano, ditlwaelo tsa botjhaba mmoho le ketsahalo e bohloko e kileng ya hlahela motho. Mabaka ana ke ona a etsang hore batho ba iphumane ba kgotsofatsa ba bang e le hore ba tle ba amohelhe. Boholong ba nako batho ba kgotsofatsang ba bang ke ba nahanang hore ha ba na boleng jwalo ka ba bang, mme ba iphumana ba lokela ho tlisa ditlhoko tsa ba bang pele ho tsa bona.	10
3	Ditlwaelo tsa botjhaba ba motho le tsona di ka ba le kgahlamelo tseleng eo motho a iponang ka yona papisong le ho ba bang. Ba bang ba dieha ho lemoha hore ho se etse dintho ho kgotsofatsa ba bang, ha se bokgopo kapa bona boikgohomoso empa ke ho ba ruta ho ba le boikemelo bophelong.	15
4	Ho kgotsofatsa batho ho fapane le ho ba mosa kapa ho etsetsa ba bang melemo. Batho ba bang ha ba kgone ho etsa phapano dipakeng tsa dintho tse pedi tseo. Kahoo ba dula ba iphumana ba le boemong boo ba sitwang ho hanana le bongata ba dintho. Ruri hona ke ho phela jwalo ka nonyana.	20
5	Ho tsitlallela ho kgotsofatsa ba bang ho na le dikotsi tsa teng. Motho ya phelelang ba bang ke motho ya etsang jwalo ka mehla leha seo se ka mo kenya mathateng. Tse ding tsa dikotsi tsa ho kgotsofatsa ba bang di kenyelletsa, setereke, mokgathala, ho se kgathalle, lehloyo, mathata a dikamano, ho se itsebe mmoho le ho ba kotsi ho bao o phelang le bona.	25
6	Batho ba nahanang hore ha ba na kgetho ha ho tluwa ho kgotsofatseng ba bang, ba qetella ba se ba itlhoile mme sena se etsa hore ba be le maikutlo a kgalefo le ho ferekana kelellong. Kgalefo ena e etsa hore leha ba lelolo le metswalle ba swaswa le bona, ba e halefele ba nahana hore ba a phoqwa. Ha motho a sa thaba, le dikamano tsa hae le ba bang di a ameha hobane o qetella a lebetse le polelo e reng, 'motho ke motho ka batho'.	30

7	Ho lwanela ho kgotsofatsa ba bang ho na le kotsi ho bao o phelang le bona. Ho ka etsa hore motho a tsotelle ho ratwa ke ba bang ho feta kamoo yena a ithatang kateng. Ho kgotsofatsa ba bang ha se lefu leo dingaka mmoho le ditsebi di ka le laolang, mme ho na le ditlamorao tse bosula ho motho le bao a ba ratang.	35
8	Motho a ka tlohella jwang ho phelela ho kgotsofatsa ba bang? Ho molemo hore motho a etse tse latelang, a qale hanyane ka ho itlwaetsa ho ipolella hore o batla eng bophelong. A boele a iphe nako ya ho etsa tseo a labalabelang ho di fihlella. Ka hodima tsohle, motho a ithute ho hana.	40
9	Ho hlola tlwaelo ya ho kgotsofatsa ba bang ho ka ba boima. Jwale he, le haeba motho ha a ka a tloha a tshwerwe ke bohloko ba kelello ka lebaka la ho kgotsofatsa ba bang, ho ntse ho le bohlokwa ho fumana thuso le tshehetso ya setsebi. Setsebi se ka thusa motho ho lemoha ditlamorao tsa ho kgotsofatsa ba bang. Se ka boela sa mo thusa ho etsa hore a ikutlwe a lokela ho tliša phetoho bophelong ba hae le ho ithuta ho seha moedi bophelong ba hae le maphelong a ba bang mmoho le a ba lelako.	45
10	Motho a ka kopa thuso ho setsebi nako e nngwe le e nngwe, ho sa kgathalletsehe hore o na le bohloko ba kelello kapa tjhe. Hape le haeba a na le nalane ya tliekefetso.	50

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa inthaneteng]

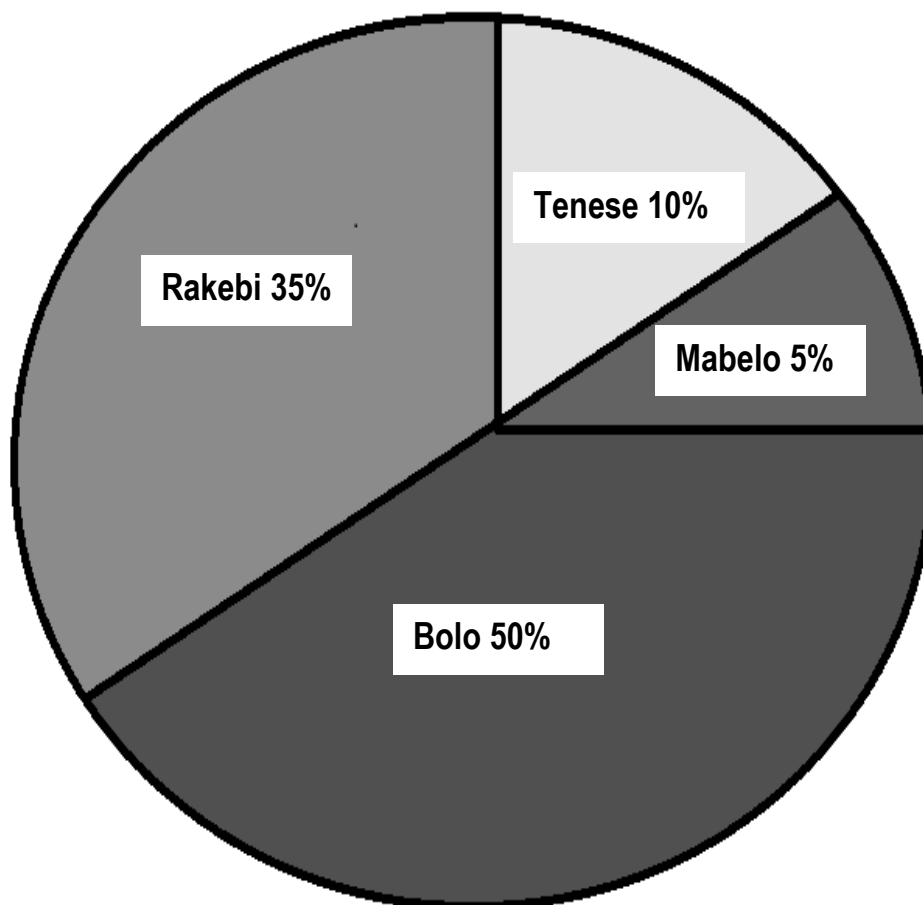
- 1.1 Bolela ntho E LE NNGWE e ka thusang motho ho tlohela ho rata ho kgotsofatsa ba bang. (1)
- 1.2 Ke eng e susumetsang batho hore ba dule ba kgotsofatsa ba bang? (1)
- 1.3 Bolela dikotsi TSE PEDI tsa ho rata ho kgotsofatsa batho. (2)
- 1.4 Qolla lentswe ho tswa temeng le re tsebisang hore batho bao mongodi a buang ka bona ba latella ho thusa ba bang. Sheba seratswana sa 5. (1)
- 1.5 Ke polelwana efe temeng e re tsebisang hore batho bao mongodi a buang ka bona ba kgotsofatsa ba bang ho feta bona? Sheba seratswana sa 1. (1)
- 1.6 Ke mabaka afe A MABEDI a etsang hore batho ba rate ho kgotsofatsa ba bang? (2)
- 1.7 Ketso ya ho rata ho kgotsofatsa ba bang e na le ditlamorao tse jwang? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.8 Phapano ke efe dipakeng tsa ho etsetsa motho molemo le ho mo kgotsofatsa? (2)
- 1.9 Hlalosa kamoo ketso ya batho bao ho buuwang ka bona temeng, e senyang dikamano tsa bona le batho ba bang kateng. (2)

- 1.10 Akaretsa seratswana sa 6 ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)
- 1.11 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
- Batho ba kgotsofatsang ba bang ba ke ke ba fetoha hobane seo ke semelo sa bona. (2)
- 1.12 Qolla polelo seratswaneng sa 4 e tiisang hore batho bao mongodi a buang ka bona ba dula ba tshohile. (2)
- 1.13 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho (A–D), ebe o nehelana ka lebaka la karabo ya hao.
- Ntho e bohlokwa ka ho fetisisa pele motho a thusa ba bang ke ...
- A ho lebala ho tu ka ditlhoko tsa hae.
B ho lebala ho tu ka ditlhoko tsa ba bang.
C ho qala ka ditlhoko tsa hae pele.
D ho qala ka ditlhoko tsa ba bang pele. (2)
- 1.14 Ditaba tsa tema ee di qholotsa maikutlo afe ho wena? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

Boha tema ena e latelang, ebe o araba dipotso tse hlahang tlasa yona.

TEMA YA B

Tjhate e bontshang thahasello ya baithuti ba sekolo sa Madibamatsho dipapading tsa mefuta e fapaneng.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa inthaneteng]

- 1.15 Ke papadi efe e sa thahasellwang haholo sekolong see? (1)
- 1.16 Bolela hore ke diperesente tse kae tsa baithuti ba Madibamatsho tse ratang rakebi. (1)
- 1.17 Ho ya ka tjhate e ka hodimo, ke papadi efe e thahasellwang ho feta tse ding? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.18 Hlalosa bohlokwa ba dipapadi tse fapaneng dikolong ka kakaretso. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola dintlha TSE SUPILENG, tsa sehlooho tse bontshang bohlokwa ba ho kgalema ngwana.

DITAELO

1. Ngola dipolelo TSE SUPILENG, tse phethahetseng.
2. Mantswe e be A SA FETENG a 70.
3. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 1 ho ya ho 7.
4. Ngola ntlha E LE NNGWE feela polelong ka nngwe.
5. Qetellong ya kgutsufatso ya hao, bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng ka masakaneng.

TEMA YA C**BOHLOKWA BA HO KGALEMA NGWANA WA HAO**

Kgalemo ke tsela ya ho kenya ngwana tseleng le ho mo thusa ho ba le boitaolo. Ho ya ka setsebi sa ho tataisa bana hantle, ho na le mefuta e fapaneng ya dikgalemo, e kang; kgalemo e bobebe, e bopang boitshwarong le ya meedi e fapaneng.

Le hoja batswadi ba bang ba sa rate le ho utlwisisa taba ya kgalemo ya bana ba bona hantle, ba lebala hore thupa e kojwa e sale metsi. Ho molemo ho phehella ketso eo ya ho kgalema bana. Ntho e nngwe le e nngwe e na le botle le bobbe ba yona, ho jwalo feela le ka kgalemo. Ngwana ya kgalengwang o tla fapana le ya sa kgalengwang.

Kgalemo ke motheo wa kgolo e phethahetseng ya ngwana kahoo e molemo ngwaneng e mong le e mong. Lebaka le leng le etsang hore kgalemo e be bohlokwa baneng, ke la hore e ba ruta ho laola maikutlo a bona mmoho le boitshwaro ba bona ka kakaretso. Ke ka kgalemo hape moo bana ba ka kgonang ho phela hantle le ba bang. Ho kgalema ngwana ho boetse ho mo thusa ho etsa diqeto tse tsitsitseng bophelong.

Ho se kgaleme bana ho siya bana ba hloka boitshepo bophelong. Bana ba sa kgalemelweng ba atisa ho tlala lehloyo, ba be ba qetelle ba se ba inyatsa bophelong. Ho kgalema ngwana ke ho mo ruta ho ba le boikemelo le boikarabelo bophelong. Batswadi, se emiseng ho kgalema bana kaha kgalemo ke sesupo sa lerato la botswadi ho ngwana.

[E qotsitswe le ho fetolelwa ho tswa inthaneteng]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

Bala papatso e latelang, ebe o araba dipotso tsa manollo ya setshwantsho le tshebediso ya puo.

TEMA YA D

**MASUTUTSA! MOTJHINI O MOTALA.
ENWA LITARA E LE NNGWE
YA LERO LA DITHOLWANA.**

O tshwasa ditlhapi kapa o etsa yoga, e re feela MASUTUTSA! MASUTUTSA, pokello ya diahammele tse o phedisang motjhaotjhele. MASUTUTSA, lero la 100% ya tsa tlhaho! MASUTUTSA e o sututsa ho etsa 110% motsheare le bosiu ho pota!

[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa inthaneteng]

3.1 Hobaneng mmapatsi a kgethile ho sebedisa mabitsomamarane polelong e latelang?

Masututsa pokello ya diahammele tse o phedisang motjhaotjhele. (2)

3.2 Hlalosa tshebediso ya polelo e latelang.

E o sututsa ho etsa 110% ya mosebetsi motsheare le bosiu ho pota. (2)

3.3 Tshohla sepheo sa mmapatsi ka ho rehella sehlahiswa sena 'motjhini o motala'.

(3)

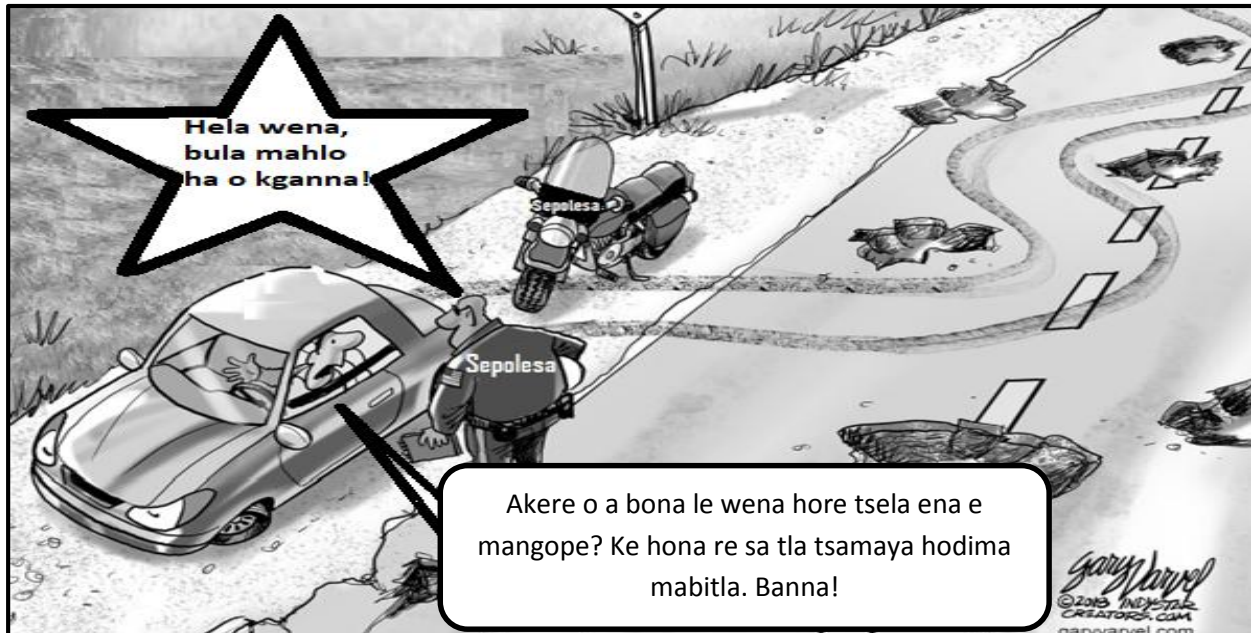
3.4 Sekaseka tshebediso ya ditshwantsho papatsong ena.

(3)

[10]

POTSO YA 4

Bala ditaba tsa khathunu ena e latelang, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA E

- 4.1 Puo ya sefahleho ya mokganni wa koloi, e tiisa jwang molaetsa wa khathunu ee? (2)
- 4.2 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho (A-D). Ngola karabo e nepahetseng kapa tlhaku feela o nto e tshehetsa ka lebaka. (2)
- 'Ke hona re sa tlo tsamaya hodima ana mabitla', e totobatsa ...
- A kekete hiso.
 B lepata.
 C phoqo.
 D pebofatso. (2)
- 4.3 Tshohla phoqo e utlwahalang khathunung. (3)
- 4.4 Na ho nepahetse hore lepolesa le bue le mokganni ka tsela e latelang? (3)
- Bula mahlo! [10]

POTSO YA 5

5.1 Bala tema e latelang, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA F**BOHLOKWA BA TSEPAMISO YA MAIKUTLO**

1	Le kajeno ke ntse ke lakatsa hore nka be ke ile ka hlalose hantle seo ke ikenyang ka hara sona ha ke ne ke ingodisa sehlopheng sa boikwetliso. Ho bile bobebe haholo ho saena konteraka kaha ke ne ke ipoleletse feela hore boingodiso ba ka bo tla nthusa ho tsepamisa maikutlo nakong eo ke itokisetsang ditlhahlobo tsa ka.	5
2	Le hoja ke ne ke thabile hakaalo, ha ke a ka ka lemoha hore ho ingodisa ke sa etsa dipatlisiso hantle ho tla sitisa tswelopele ya ka dithutong. Ho se etse dipatlisiso mmoho le thabo ya ka di ile tsa ntebatsa le ho badisisa konteraka pele ke e saena. Ke ile ka iphumana ke tlameha ho ya boikwetlisong leha ke ne ke sa kgone, mme sena se ile sa etsa hore ke nyahame ke be ke lebale ho tu! ka sepheo se neng se nkisitse sebakeng seo.	10
3	Tsepamiso ya ka ya maikutlo ya fetoha toro . Ka qala ho sulafallwa le ho ipotsa dipotso. Ka hopola mantswe a reng, 'lepotlapotla le ja podi'. Ha bosiu bo wela fatshe, ka hata ke kena ofising ya monga kgwebo eo. Ka mmolella hore se neng se nkopanya le yena se fedile.	15
4	Ka makoko a makaalo monga kgwebo a re, 'na o ntse o hopola seo konteraka e se buileng?' Ka itshwabela haholo ha ke hopola hore ha ke hopole letho le konterakeng eo. Leo letsatsi, le ile la nthuta bohlokwa ba ho tsepamisa maikutlo ka nako tsohle ho seo motho a se etsang bophelong.	20

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa makasineng wa *Bona*, Phato 2022]

- 5.1.1 Hobaneng ha mongodi a bopile polelo e latelang ka tsela eo a e bopileng ka yona?
- Ka makoko a makaalo monga kgwebo a re, 'na o ntse o hopola seo konteraka e se buileng?' (2)
- 5.1.2 Bohlokwa ba lentswe lena la sebui, 'feela' ke bofe seratswaneng sa 1? (2)
- 5.1.3 Tshebediso ya puo e latelang e re tsebisa eng ka sebui? (Sheba seratswana sa 1)
- 'Le kajeno ...' (2)
- 5.1.4 Hlalosa tshebediso ya lentswe le ntshofaditsweng polelong e latelang.
- 'Sena se ile sa etsa hore ke nyahame ke be ke lebale ho **tu!**' (2)

5.1.5 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse maele a latelang?

'Lepotlapotla le ja poti.'

(2)

5.1.6 Mantswe a ntshofaditsweng polelong e latelang a re tsebisang ka se ileng sa etsahalla sebui? Sheba seratswana sa 3.

'Tsepamiso ya ka ya maikutlo **ya fetoha toro.**'

(2)

5.1.7 Setshwantsho sa ho wa ha bosiu seo re se bopelwang polelong e latelang, se sebedisitse ka sepheo sefe?

'Ha bosiu bo wela fatshe, ka hata ke kena ofising ya monga kgwebo eo.'

(2)

5.2 Boha setshwantsho se latelang, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima sona.

TEMA YA G

[Se qotsitse le ho lokiswa ho tswa inthaneteng]

5.2.1 Tshohla tshebediso ya letshwao la makalo qetellong ya polelo e latelang.

Bathong, mamelang!

(3)

5.2.2 Manolla puo ya sebui ka tshebediso ya lentswe 'Rona'.

(3)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C:
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:

40

80